Drie opmerkelijke dagvlindersoorten in West-Vlaanderen anno 2004 (Lepidoptera)

door de Zuid-West-Vlaamse Vlinder-Kring (Z.W.V.V.K.)
(Sylvain Cuvelier, Jori Degrande, Luc Merveillie, Stef Spruytte en Jacques Vervaeke)

Samenvatting. Gedurende 2004 werden drie opmerkelijke dagvlindersoorten voor West-Vlaanderen (België) geobserveerd. Er waren meerdere waarnemingen van *Limenitis camilla* in 3 geïsoleerde bosbiotopen met potentieel voor een permanente populatie. De Z.W.V.V.K. zal in de komende jaren deze biotopen van nabij volgen. Van *Nymphalis polychloros* en *Argynnis paphia* waren er ook verscheidene observaties. Het betreft vermoedelijk dwaalgasten.

Abstract. Three remarkable butterfly species in West-Flanders in 2004 (Lepidoptera)
During the year 2004 three remarkable butterfly species for West-Vlaanderen (Belgium) were observed. There were several observations of *Limenitis camilla* in three isolated wooded biotopes with the potential for a permanent population. The Z.W.V.V.K. will closely monitor these biotopes during the coming years. There were also several observations of *Nymphalis polychloros* and *Argynnis paphia*. These are probably vagrant butterflies.

Résumé. Trois espèces remarquables de papillons diurnes en Flandre-Occidentale 2004 (Lepidoptera)
Au cours de l'année 2004 trois espèces de papillons diurnes, remarquables pour la Flandre-Occidentale (Belgique), ont été observées. Il y a eu plusieurs observations d'exemplaires de *Limenitis camilla* en trois biotopes isolés et propices à abriter une population permanente. Dans les prochaines années le Z.W.V.V.K. surveillera attentivement ces biotopes. Il y a eu également plusieurs observations de *Nymphalis polychloros* et d'*Argynnis paphia*. Il s'agit probablement d'exemplaires errants.

Key-words: Rhopalocera – *Limenitis camilla* – *Nymphalis polychloros* – *Argynnis paphia* – West-Vlaanderen – België – Z.W.V.V.K.

Cuvelier, S.: Diamantstraat 4, B-8900 Ieper (sylvain.cuvelicr@pandora.be)
Degrande, J.: Bergstraat 3, B-8956 Kemmel (joridegrande@yahoo.com)
Merveillie, L.: Meersstraat 8, B-8954 Westouter (luc.merveillie@pandora.be)
Spruytte, S.: Vogelweelde 15, B-8950 Nieuwkerke (spruyttestef@yahoo.com)
Vervaeke, J.: Oscar Seynaevelaan 13, B-8560 Gullegem (jacques.vervaeke@busmail.net)
Z.W.V.V.K. website: www.zwvvk.net.tf

Limenitis camilla (Linnaeus, 1764)

Deze soort werd met zekerheid waargenomen in West-Vlaanderen op 27 juni 2004 door Jori Degrande. Korte tijd later werd de soort ook nog op twee andere biotopen in het arrondissement Ieper ontdekt.

De eerste waarneming gebeurde in een voor de Kleine ijsvogelvlinder uitermate geschikt bos: de Galgebossen te Elverdinge. Er zijn goed ontwikkelde, zonbeschenen mantelvegetaties en de waardplant kamperfoelie (*Lonicera periclymenum* Linnaeus) komt veelvuldig voor in de halfschaduw.

Eén exemplaar werd waargenomen langs een goed ontwikkelde bosrand; het betrof met zekerheid een mannetje. Even verderop werden in een lichtrijke bosdreef twee exemplaren gezien (waarvan zeker één mannetje, mogelijk hetzelfde exemplaar dat gefotografeerd werd).

Figuur 1: Keizersmantel (*Argynnis paphia* L.) op distel, de Blankaart te Woumen-Diksmuide (West-Vlaanderen), 20.VII.2004 (foto Jo Packet & Guido Vandenbroucke).

Omdat in voorgaande jaren, nl. 1996, 1997 en 1998 Stef Spruytte de vlinderfauna in dit bos reeds inventariseerde, is het eigenaardig dat deze vlinder niet werd opgemerkt. Vraag is of het om zwervers gaat of dat er toch van een (kleine) populatie gesproken kan worden. De soort staat alleszins bekend als honkvast. Het lijkt weinig waarschijnlijk dat de vlinder er pas aanwezig is omdat het betreffende bos 17 km verwijderd ligt van het dichtstbijgelegen bos waar de soort jaarlijks voorkomt. Bovendien ontbreken de nodige corridors.

Op 6 juli werden op dezelfde plaats opnieuw drie exemplaren waargenomen door Stef Spruytte, waaronder met zekerheid één wijfje. Dat er slechts twee of drie exemplaren werden waargenomen geeft aan dat het (al dan niet) om een zeer kwetsbare populatie gaat aangezien de soort op de gekende biotopen in 2004 globaal gezien in vrij grote aantallen vloog. Opvolging van het gebied (monitoring) tijdens de volgende jaren zal meer duidelijkheid brengen of hier een vaste populatie voorkomt.

Op 28 juni werd met zekerheid één exemplaar waargenomen door Jean-Marie Gouwy in een tweede biotoop: het provinciedomein De Palingbeek te Ieper. Op 22 juli werd een afgevlogen Kleine ijsvogelvlinder door Jacques Vanderhaeghe een tweede keer waargenomen in diezelfde biotoop. De waarnemingen gebeurden langs de afgesloten Komense Vaart die door het domein loopt. Dit gebied is wellicht geschikt voor de Kleine ijsvogelvlinder. Er is namelijk gevarieerd vrij open loofbos met een goede mantelvegetatie, de waardplant is aanwezig en de Komense Vaart zorgt voor een vochtig klimaat.

Indien de soort er vorige jaren reeds voorkwam, was deze wellicht al opgemerkt door een bezoeker van het domein. Dat hier een populatie aanwezig is, lijkt minder waarschijnlijk dan in de eerste biotoop. Het lijkt aannemelijker dat het om een dwaalgast gaat vanuit het bos van Ploegsteert (provincie Henegouwen). Dit bos, waar de soort goed voorkomt en in 2004 vrij talrijk vloog, ligt in vogelvlucht zo’n 9 km zuidwaarts van het Provinciedomein.

Geïnspireerd door de recente waarnemingen werden nog andere bosbiotopen bezocht die geschikt leken voor de soort maar waar ze nooit eerder werd gezien. Zo werd op 1 juli in een derde biotoop te Wijtschate één mannetje opgemerkt door Stef Spruytte. Het betreffende bos bevindt zich zo'n 6-tal km ten noorden van het bos van Ploegsteert (provincie Henegouwen).

Op 4 juli 2001 nam Olivier Dochy één exemplaar waar in het militair domein te Houthulst. De beschrijving van de soort klopt en het gebied lijkt geschikt. In 2003 en 2004 werd in het domein de vlinderfauna grondig geïnventariseerd door Stef Spruytte. Er werd echter geen *Limenitis camilla* opgemerkt.

Er bereikten ons ook nog twee onzekere waarnemingen van de jaren '90 uit het arrondissement Brugge (mondelinge meldingen van Kristof Hurtekant en Aubin De Turck). Het is niet onmogelijk dat de Kleine ijsvogelvlinder er zou kunnen voorkomen. Deze soort komt immers ook voor tussen Knesselare en Maldegem op het Drongengoed.

Ook werden twee niet gevalideerde waarnemingen ontvangen, één uit 2001 en één uit 2002. Een eerste onzekere observatie gebeurde op een biotoop te Gullegem op 14 juli 2001 dat ongeschikt lijkt voor de soort en bovendien ver verwijderd is van de meest nabije populatie. De tweede observatie, op 23 mei 2002 te Wevelgem lag buiten de vliegtijd. Waarschijnlijk ging het bij de twee laatste observaties om een verkeerde determinatie van het Landkaartje.

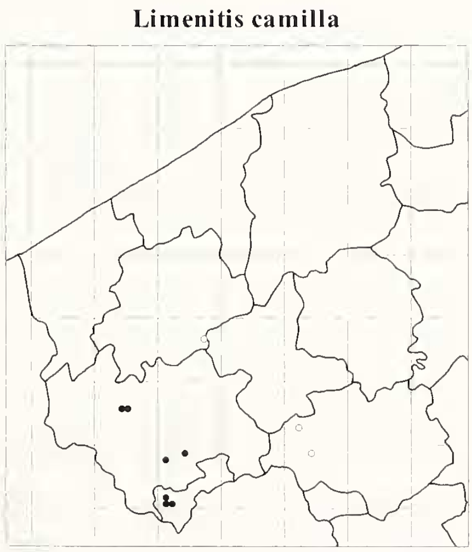

Figuur 2: verspreiding van *Limenitis camilla* in West-Vlaanderen; ● = waarnemingen in 2004, ○ = vroegere waarnemingen.

Hiermee werd de Kleine ijsvogelvlinder die voorheen nooit met absolute zekerheid werd gezien in West-Vlaanderen in een tijdspanne van een maand in drie verschillende bossen waargenomen. Verschillende vragen blijven echter onbeantwoord. Was de soort reeds aanwezig op de plaatsen waar ze werd aangetroffen en werd ze vorige jaren over het hoofd gezien? Zijn er stabiele populaties aanwezig? Gaat het om zwervers? Zitten de warme zomers van de laatste jaren er voor iets tussen?

Gerichte inventarisatie in de volgende jaren is zeker nodig om de soort goed te kunnen opvolgen. Als het om populaties gaat dienen de biotopen goed in stand gehouden te worden en verstevigd om deze prachtige vlinder te kunnen behouden. Concreet houdt dit in dat de potentiële bossen lichtrijker gemaakt moeten worden en de mantelvegetaties zich goed moeten kunnen ontwikkelen.

Nymphalis polychloros (Linnaeus, 1758)

Een onzekere observatie gebeurde te Gullegem op 19 mei en bereikte ons via Jacques Vervaeke. Wellicht gaat het hier om een dwaalgast uit Noord-Frankrijk. De laatste jaren werd de Grote Vos ook enkele malen waargenomen in de regio Gent (nabij Melle). Opeenvolgende waarnemingen in verschillende jaren kunnen wel eens de vraag doen rijzen of de soort aan een comeback begonnen is. Eén zekere waarneming werd opgetekend aan de Kroonaardhoek te Wijtschate op 19 juli door Stef Spruytte. Dit biotoop zal de komende jaren in de lente zeker gericht worden onderzocht. Minder zeldzaam is de Grote Vos in het Forêt de Nieppe (Nord, Frankrijk), zo'n 25 km zuidwestwaarts van bovenvermeld biotoop.

Argynnis paphia (Linnaeus, 1758)

Op 20 juli werd één vrouwelijk exemplaar van deze dwaalgast opgemerkt in de Blankaart te Woumen-Diksmuide, de vondst werd bevestigd met een foto (Jo Packet en Guido Vandenbroucke, zie fig. 1). De dichtstbijgelegen biotoop waar de soort bovendien talrijk voorkomt is het Forêt de Nieppe (Nord, Frankrijk), in vogelvlucht zo'n 40 km zuidwaarts.

Tien dagen later, op 30 juli, werd 500 meter van de eerste vindplaats opnieuw een Keizersmantel waargenomen en gefotografeerd door dezelfde personen. Achteraf bleek dat het om een wijfje ging. Mogelijk hetzelfde exemplaar als 10 dagen voorheen?

Ook op 20 juli werd in het bos van Ploegsteert (Henegouwen) één mannetje gezien door Stef Spruytte. De afstand van dit bos tot het Forêt de Nieppe (Nord, Frankrijk) bedraagt 24 km.

Een derde waarneming gebeurde te Snellegem op 7 augustus door Marcel Pottier en Roland Vannieuwenhuyze. Het was een sterk afgevlogen mannetje op een vlinderstruik (*Buddleja* species).

Tenslotte werd de soort nog een vierde maal in West-Vlaanderen waargenomen op 11 augustus te Waardamme door Pauwel Bogaert. Het ging om een vrij gaaf mannetje, foeragerend op Jacobskruiskruid (*Senecio jacobaea* Linnaeus).

Cartografie

DMAP, distribution mapping software: http://www.dmap.co.uk/. — Dr Alan Morton, Blackthorn Cottage, Chawridge Lane, Winkfield, Windsor, Berkshire, SL4 4QR, UK.